ADATTÁR

Varga Imre

MAGYARORSZÁGI TANULÓK A PADOVAI EGYETEMEN A XV—XVI. SZÁZADFORDULÓN

A Padovai Egyetem Történeti Intézetében az intézmény sok évszázados múltjával (Istituto per la storia dell'Università di Padova) a *Consiglio Nazionale delle ricerche* támogatása mellett P. Sambin professzor irányításával már hosszú évek óta folyó kutatások eredményeiről, forráskiadványairól és tanulmánykötetéről az 1501—1537-es évek 2444 doktori vizsgálatainak adatait tartalmazó kiadványok[1] ismertetésével kapcsolatban rövid áttekintést adtunk a Helikon 1971/3—4. számában (485—6.). Most a munkaközösség egy akkor nem említett munkaterületéről, ennek bennünket, magyarokat érdeklő vonatkozásairól és E. Martelozzi Forinnak a témával kapcsolatos dolgozatáról szándékozunk számot adni és ezeknek bennünket érdeklő eredményeit ismertetni.

P. Sambin professzor a hallgatókkal az egyetemi tanulmányokat befejező doktori disszertációkban tervszerűen feldolgoztatja azokat a világi és egyházi hatóságok előtt született dokumentumokat, melyek az egykori hallgatók ügyes-bajos dolgait örökítették meg, és jelenleg az *Archivio di Stato di Padova Archivio notarile* részlegében több ezerre menő vaskos kötetben csaknem hiánytalanul ránk maradtak. A Padovai Egyetem központi épületében elhelyezett *Archivio Storico dell'Universitá di Padova* birtokában már 18 ilyen disszertáció van, 800-tól 2 000 levélig terjedő terjedelemben. Az értekezések többek között latin eredetiben és olasz fordításban tartalmazzák a jegyzőkönyveknek, különböző dokumentumoknak a tanulókkal összefüggő ügyei szövegrészleteit. Az értekezések címe „Tesi di laurea. Storia dell'Universita di Padova tra il XV e XVI secolo. Notizie tratte dell'Archivio notarile di Padova"; ezt követi esetenként az átvizsgált kötetek száma, jelzete, és annak jelzése, mely időpontból valók az iratok (esetleg, hogy melyik jegyző kézírásai). Sajnos, a disszertációk használatát gyakorlatilag igen megnehezíti az a körülmény, hogy — egy-két kivétellel — névmutatót nem tartalmaznak.

A rendelkezésünkre álló rövid idő alatt a 18 értekezésből csak az alábbiakat sikerült megvizsgálnunk, melyek mind az *Archivio notarile* anyagát dolgozták fel.

A Mirella Blason-Berton-ét (960—991. kötet az 1424—1469. évekből); Maria Guitto-ét (553—567. k., 1413—1458); Maria Hellmann-ét (4879—4891. k., 1420—1472); Emilia Veronese-ét (1807—1814. k., 1491—1528); Luciana Vidale-ét (233—239, 241—243, 245—246, 281—285. k., 1406—1467). Saját kutatásaink eredményével együtt az itt felsorolt értekezésekben talált eddig ismeretlen, Padovában tanult magyarországi személyek nevét külön csoportban közöljük.

A doktori értekezések nagyon fontos előmunkálatok, s a padovai egyetem történetével foglalkozó munkaközösség céljainak megvalósítását könnyítik meg. Így pl. E. Martellozzo-Forin a Velencében 1970. jún. 11—14. közt rendezett tudományos ülésen (Venezia e Ungheria nel Rinascimento) elhangzott előadásában, melynek szövege a V. Branca gondozásában kiadott kötet[2] 245—260. lapjain „Note d'archivio sul soggiorno padovano di studenti Ungheresi (1493—1563)" címmel olvasható, nem kis mértékben E. Veronese disszertációjának az adataival bizonyít.

Martellozzo-Forin tanulmányának a vizsgálatát tartottuk másik feladatunknak. Meg kell jegyeznünk, hogy a cím után zárójelben szereplő évszám kissé megtévesztő. A záró évszám, az 1563 mindössze egyetlen személlyel kapcsolatban jön elő. Ezt megelőző időszakból két alkalommal találkozunk 1555-ből vett adatokkal, és ezt megelőzőleg a visszafelé számított legközelebbi esztendő 1514 — egyetlen adattal —, majd az 1510, hárommal.

Annak következtében, hogy a szerző az adatokat olyan forrásokból merítette, melyeket eddig magyarországi kutató (gondolunk itt elsősorban Veress Endrére) nem látott, a tanulmány az ismeretlen nevek és új adatok nagy száma, vizsgálatainak társadalmi aspektusa miatt igen

[1] Fonti per la storia dell'Università di Padova. Acta graduum academicorum. A cura di E. MARTELLOZZO FORIN. Padova 1969. III/1—2. XXII, 477; 450. (Azóta, 1971-ben megjelent a 3. kötet is, mely az 1538—1550 közti évek anyagát tartalmazza 1457 tételben, 419 l. terjedelemben.

[2] Venezia e Ungheria nel Rinascimento. A cura di Vittore BRANCA. Firenze 1973. XVI. 498.

jelentős számunkra. Beszél ugyan főnemesi, nemesi származású tanulókról, jelentős egyházi méltóságot viselő személyekről is, túlnyomólag azonban azoknak az ismeretlenség homályába süllyedt praeceptoroknak, világi vagy egyházi tanulmányokat folytató szegénysorsú vagy kézműves származású ifjaknak mindennapi életmozzanatait idézi fel, akik Padovából hazatérve új életszemléletet, friss gondolatokat, modernebb orvostudományi ismereteket, gyógyító eljárásokat, sebészeti technikát, új jogszemléletet hoztak magukkal. Itthoni munkásságuk nemcsak új látásmódot jelentett, hanem a kánonok, a szövevényes kazuisztika normáinak merev alkalmazása helyett emberibb gondolkodást és intézkedéseket. A dolgozat adatokat szolgáltat, hogy a Padovában tanuló magyarországi ifjak által elültetett mag gyümölcsét nemcsak egy kiválasztott szűk körű elit élvezte, a humanista műveltség hajtásai átszőtték a társadalom széles rétegeit. Martellozzo-Forin egy eddig felderítetlen világot ábrázol, új értékeléseket sugall, nagy távlatokat nyit.

Az eddigi magyarországi humanistákról írt tanulmányok néhány neves költő és történész életének, kapcsolatainak, írásainak vizsgálatára összpontosultak. Martellozzo-Forin az egész „natio Hungarica" történetéhez szolgáltat hasznos adatokat, amikor bemutatja a padovai magyar diákok életét a XV—XVI. századforduló éveiben, amint igazukat keresik az egyetemet kormányzó szerveknél, az egyházi és városi fórumokon; lakás-, kölcsönügyekben, ruházatukért, pénzükért pereskedve háztulajdonosokkal, szállásadókkal, zsidókkal, könyvkereskedőkkel, cipészekkel, borbéllyal; igazi közösségek tagjaiként segítik egymást, védelmezik érdekeiket; próbálkoznak maguknak javadalmakat szerezni, jó kapcsolatokat tartani professzorokkal és tanulókkal.

Érdemei mellett azonban vanak a dolgozatnak hibái is. Ennek nagy része abból a helytelen módszerből ered, hogy a szerző a szövegben latinul szereplő neveket következetesen olaszra ülteti át, és ezzel sokszor kivetkőzteti magyar jellegükből. Így lesz pl. Francesco Pest, Giovanni Pest az eredeti Franciscus *de* Pesth-, Ioannes *de* Pesthből; Francesco Dengeleo a Franciscus *de* Dengeleo-ből; Gregori Nendre a Gregorius *de* nendre[?]-ből,[3] Michele Correggi a Michael *de* Corigij*s*-ből; Giovanni Tolna a Ionnes *de* Tolna-ból; Pietro da Erbod prevosto di Agram a Petrus de E*r*d*od* praepositus *egriensis*-ből.

A felsorolt nevek részben már azt is mutatják, hogy a szerző a latin szövegben is már sok hibalehetőséggel leírt magyar nevek olvasatában többször bizonytalan. Az általa rosszul kibetűzött vagy esetleg a sajtóhibák miatt elrontott nevek azonosítását a tévedések sokszor megnehezítik. Nem ritka ugyanis a magyar szemnek és fülnek értelmetlen vagy legalábbis roppant furcsa névalak, mint pl. az alábbiak: Andrea Bw*u*dor di B*w*dr*a*cwch az Andreas de *bwdor de budrowch* helyett; Pietro di Sa*r*es — Petrus de *Saros*; Lorenzo *C*oston — Laurentius *Goston*; Giorgio Hledlo da *Uviel* — Georgius vngarus *de Vuihel cognomine*[4] helyett, stb. (Meg kell azonban jegyezni, hogy a dokumentumok több kézből származó, néha alig kibetűzhető szövegében a magyar neveket nem egyszer lehetetlen megnyugtató módon kiolvasni.)

Ezek miatt látszott szükségesnek, hogy a Martellozzo-Forin dolgozatában szereplő magyar neveket az általa megadott jelzetek segítségével az eredeti iratok latin szövegével összevessük, és a felmerült problémákat lehetőleg tisztázzuk. Mivel pedig a szóban forgó tanulmány Magyarországon csak kevés példányban van meg, hasznosnak ítéltük, hogy az eredményeket folyóiratunkban közöljük, kiegészítve az eddig ismeretlen padovai magyar diákok névsorát a munka közben előkerült újabb nevekkel.

A dolgozat lényegében az 1500 körüli néhány esztendő, pontosabban az azt megelőző egy és azt követő két évtized Padovában tanult magyarországi deákjairól nyújt új ismereteket. Számszerűleg 58 személyről.

Olvashatunk ugyanis a tanulmányban olyan emberekről, akikről eddig is tudtuk azt, amit Martellozzo-Forin róluk mond.[5] Megnevez ezen felül 34 olyan személyt, aki nem Padovában, hanem Magyarországon, Rómában élt abban az időpontban, amikor nevük szóba kerül.[6]

[3] A kéziratban nincs különbség az *n* és az *u* betűk írásmódjában, ami lehetőséget ad *vendre, vevdre, veudre, nevdre, neudre* olvasatra is.

[4] A *cognomine* világosan mutatja, hogy itt az *Újheli* már a mai értelemben vett vezetéknév!

[5] Caroli [Károlyi] Nicolaus, a Révay-testvérek. (Bár a házvásárlásukat illetőleg más részösszegekről szól E. MARTELLOZZO-FORIN, mint azt Veress teszi.)

[6] *Balsa László* 1514-ben Padovában, a püspöki kancellárián az alábbi magyarországi embereket bízza meg képviseletével: Andreas Georgius Suppanijch de plezethna, Petrus hozijnek, Ioannes de wijnijchno, Benedictus de pathok, Georgius de eadem [tehát de pathok, aki a névsorból MARTELLOZZO-FORINnál kimaradt, minthogy utána újra egy hasonnevű személy következik:] alter georgius de pade [?] pathak, Nicolaus de Zeluathach, Ioannes de Mese [? Bizonytalan olvasatú szó, lehetne Mere, Meze is], Nicolaus Klezlsuez, Ladislaus de mijhalowch, Petrus Sepech de Iazowch, Francescus West, Andreas de marocha, Andreas de bwdor de budrowch, Ladislaus Labes Sijwech, Georgius grexijch de grexijch. (253. lap jegyzete. A neveket a szerző által felsorolt rendben, de latinul és a kézirat szövegéhez híven közöltük, mint a folytatásban is tesszük.) *Henckel János* a maga és protektora, Thurzó Zsigmond nevében érdekeik képviseletével egy olaszon kívül 1509. febr. 19-én procuratori megbízást ad a Rómában lakó Ladislaus praepositus et canonicus cathedralis Varadiensis-nek. (E. Veronese doktori értekezésében Ladislaus Ungarus-szal azonosítja. Vö.: a 11. lappal.) Ugyancsak Henckel egy más

I.

Az alábbi csoport olyan embereknek a nevét tartalmazza, akiknek Padovában való tartózkodásuk és tanulásuk eddig sem volt ismeretlen, a tanulmány azonban valami újat is közöl róluk, kiegészíti, helyesbíti eddigi adatainkat.[7]

1. *Abrahamus* [*Ábrahám*], *Stephanus* (Stefano Abraham). Veress *Ábrányi István*nak nevezi, többször említi. (I. 20., 22., II. 172—3.) Nevét hol Abrami, hol Abram, hol meg Abran olvasatban hozza.[8] A Martellozzo-Forin egyik jelzetében (AN 1808. f. 310.) „Stephanus ghoso [? — ghese? — gloso?] néven szerepel. E. Veronese[9] ezt az általa *Gloso—Ghese*-nek olvasott nevet a *Naghlusze* torzításának véli. Martellozzo-Forin bizonyára az ő véleményét fogadta el az azonosításkor. I. Facciolati 1726-ban így idézte: „Stephanus Abrahamus Pannonius da Nagylucze, canonicus ecclesiae Iauriensis, rector Iuristarum".[10]

Martellozzo-Forin rektori működéséről szólva az alábbi, nagyrészt új dolgokat mondja. Rektori tisztségében Velence 1499. aug. 3-án erősítette meg. Működése alatt fáradhatatlan volt honfitársai ügyes-bajos dolgainak intézésében. A ház, melyben lakott, az ez évben feltűnően nagyszámú magyar hallgató találkozó helye volt. Honfitársai mindig mellette álltak, de intézkedései nem mindenkinél keltettek megelégedést. Padova polgármestere pl. egy ízben kemény hangon utasította, hogy az egyik veronai diák érdekében hozott végzését semmisítse meg. Belefáradva a különböző nációbeli tanulók viszályaiba, meg az 1500. aug. 22-én esedékes doktori vizsgájára való készülése miatt, rektorsága utolsó szakaszában a teendőket helyettesére bízta. Egyike volt annak a három magyar hallgatónak, aki 1499. febr. 21-én eskü alatt tanúsította, hogy az ekkortájt sirmiumi püspökké választott Csáki Miklós „vir gravis et magna auctoritate ... et ab excellentibus doctoribus et probis viris onoratus". (248—9. 254. j.)

2 *Andreas Vngarus*[11] ..... canonicus Zagrabiensis (Andrea pannonico), artium scolaris. 1499 júniusában együtt lakott két honfitársával. (351. j.) Veress (I. 23.) szerint 1501. okt. 5-én Padovában kánonjogi doktori vizsgát tett: „Andreas Pannonius Quinqueecclesiensis, canonicus ecclesiae Zagrabiensis", aki még ugyanez évben visszatért Magyarországra, s akitől ismeretes egy 1540-ből mint esztergomi préposttól keltezett levél. Említ viszont 1503. máj. 18-ról egy másik Andreast — „artium, decretorum et sacrae theologiae doctor, cantor canonicus et vicarius Zagrabiensis" minőségben, aki 1513-ban meghalt. (II. 414.) Feltételezhetően hallgatónk valamelyikükkel azonos személy volt.

3. *Banfi, Paulus* [Bánffy Pál] (Paolo Banfi). Veress (I. 20, 22—4, II. 172.), aki 1504. nov. 26-án így említi: „Paulus Pamphi [!] Ungarus de Budwa Ungarus" személyét összekeveri Paulus Transilvanus-szal.[12] Martellozzo-Forin több helyen beszél róla; szállásáról, életének néhány eddig ismeretlen mozzanatáról, Paulus Transilvanushoz fűződő kapcsolatáról. (251. 257, 258., 260., 260. j.)

4. *Bosoc, Michael* [Bozóki Mihály] vngarus, artium scolaris (Michele Bosoch). Veressnél Bozóki néven („Michael Bozochi de Mohaz") szerepel. (I. 22.) 1498-ban együtt lakott két honfitársával, de György testvérével együtt hamarosan egy másik házat kerestek. (249. 251. 255.)

5. *Chaki* [Csáki], *Nicolaus* (Nicoló Chaki, chierico e arcidiacono di Colosuar). 1499. febr. 19-én Erdődi Péter egri prépost, Tolnai János és Ábrahám István eskü alatt tanúsítványt adnak róa.[13] Mint választott sirmiumi püspök, 1499 augusztusában Padovából elutazásra készülve, egy

---

ügyben több olaszon kívül procuratorának vallja a szintén Rómában lakó Callistus de Verbo, archidiaconus de Zekhalom, canonicus cathedralis Varadiensis-t is. (Uo. A viszálya Michael, episcopus calocensis, archidiaconus de Tolna et canonicus Quinqueecclesiensis-szel szemben támadt egy kanonoki ház miatt.) *Thurzó Zsigmond* procuratorai Magyarországon, akikre az a feladat vár, hogy neki egyházi jövedelmet szerezzenek 1493. ápr. 4-ről: Nicolaus Thompa praepositus et archidiaconus cathedralis Varadiensis, Georgius Zathmarij de Cassouia conservator sigilli regis Hungariae et Bohemiae, Thurzó Zsigmond apja, valamint Márton és Péter testvérei, Nicolaus Zegdius canonicus Varadiensis, Michael de Varadino canonicus Varadiensis, Gregorius baccalaurus et rector altarium cathedralis Varadiensis. (Uo.) — *Várday Ferenc* megbízottai 1501. máj. 16-ról: az Esztergomban lakó Antonius Mijleithijhez, Benedictus de Samogwar, Benedictus de Alsoziged, Ioannes de Iswar, Blasius de Zechen. (252. j.) — *Kisvárdai Ferenc* 1501. márc. 10-én procuratorának vallja a Rómában lakó Philippust, aki „custodis et canonicus ecclesiae Iauriensis". (Uo.) — *Nendre* [?] *Gergely* javadalmak szerzése céljából 1508. aug. 3-án Joannes de dazo, archidiaconus Thylegdiensis-t. (Uo.)

[7] A neveket latinul idézzük. [ ]-be tesszük a saját betoldásokat, ( )-be MARTELLOZZO-FORIN olaszosított névalakjait. Az alábbi rövidítéseket használjuk: AN = Archivio notarile (Archivio di Stato di Padova); VERESS I. = Matricula et acta Hungarorum in universitate Pataviana studentium. Ed. Andreas VERESS. Bp.—Kolozsvár 1915. VERESS II. = Olasz egyetemeken járt magyarországi tanulók anyakönyve és iratai. Kiad. VERESS Endre, Bp. 1914. j. = jegyzet. MARTELLOZZO-FORIN dolgozatára ezentúl csak a puszta lapszámokkal utalunk.

[8] Gy. BÓNIS: „Gli scolari ungheresi di Padova alla corte degli Iagelloni." In „Venezia e Ungheria nel Rinascimento". Firenze 1972. 239. l.-on: István *Ábrám* Nagylucsei-ként említi.

[9] E. VERONESE: Tesi di laurea. (Kézirat az *Archivio storico di Padova*ban.)

[10] I. FACCIOLATI: Fasti Gymnasii Patavini. Padova 1757. II. 18—9.

[11] Az AN 1808. f. 377. sz. aktában utána két szó olvashatatlan.

[12] L.: később, az ő nevénél.

[13] Vö.: az Ábrahámnál mondottakkal.

olasz személyt bíz meg, hogy függőben levő ügyeit intézze. (249. 254. j.) Veressnél ld. I. 20—21., II. 174.

6. *Dalo, Gaspar* vngarus (Gaspare Dalo). Az AN 1811. f. 401. jelzetű aktán „Gaspar ex Sabaria pannonius, iuris canonici studiosus", uo. a f. 387. levélen egyszerűen „Gaspar vngarus" olvasható.[14] Polgári származása ellenére[15] jó anyagi helyzetben kellett élnie, mivel 1503—1505 között pénzt kölcsönöz Bartolomeo Urbino professzornak, több honfitársának. Számos könyve (jogtudományi és klasszikus írók) volt. (256—7., 259. j.)[16]

7. *Henckel, Ioannes* de lewtschowa, archidiaconus de *Betzes* [? — Betres?), canonicus certe cathedralis Varadiensis (Giovanni Henckel) da Lewtschovia, magister artium liberalium, arcidiacono di Bythys (Betres).[17] A maga és protektora, Thurzó Zsigmond nevében 1509. febr. 19-én a padovai püspöki hivatalban több Rómában lakó személyt nevez meg procatorként, saját személyét illetőleg a kalocsai püspökkel támadt viszálya intézésére. (252. és 253. j.)

8. *Iuncker, Ioannes* praepositus Vespremiensis, utriumque jur. scolaris (Giovanni Iunkher). [Neve előfordul Iunckher, Iunkner; Veressnél (I. 21.) Inntkher alakban is.] Veress-nél (uo.) már 1499. szept. 28-án szerepel tanúként, Martellozzo-Forinnál 1550. aug. 22-én, mint Ábrahám István doktori vizsgájának tanúja tűnik fel először.[18] 1500 szeptemberében egy egész házat bérel ki, kikötve többek között, hogy 3 ló számára való istállót is rendezzenek be neki; 1501 novemberétől együttlakik preceptorával, Petrus de Regno-val. (249. 254—5.)

9. *Zekell* [Székely], *Michael* de Keuend, liber dominus in Ormosd [Kövendi és ormosdi Székely M.] (Michele Zeckell, figlio di Luca consigliere del re). 1563. febr. 18-án a joghallgatók rektorhelyettese előtt procuratornak vallotta apját. (253.) Veress szerint (I. 68.) „Michel Zeckel ex Stiria [!] liber dominus in Ormosd. Anno 62." [!] 1562-ben iratkozott be joghallgatónak.

10. *Thurzo, Sigismundus* canonicus ecclesiae de Monte S. Martini de Scepusio diocesis Strigoniensis (Sigismondo Thurso Figlio di Martino, proveniente da Bethlen). 1493. ápr. 13-án megjelent három honfitársának mint tanúnak a kíséretében a püspöki hivatalban, és ott magyarországi személyeket (köztük apját, Péter és Márton testvéreit, Szathmári Györgyöt és még 4 más embert) bízott meg, hogy neki valamilyen egyházi beneficiumot szerezzenek. (253. j. Vö.: Veressnél I. 19., II. 573—4., 431—6.)

11. *Tolna* [Tolnai], *Ioannes* archidiaconus et canonicus Quinqueecclesiensis (Giovanni Tolna). Neve hol Ioannes Tolna, hol Ioannes de Tolna alakban olvasható. Egyike a hivatalos és magánjellegű iratokban legtöbbször szereplő személyeknek. 1499. febr. 21-én ő is aláírja a Csáki Miklós kiválóságát tanúsító iratot.[19] (248., 254. j.) Ez év augusztusában kölcsönt ad egyik honfitársának. (248. j.) 1500 áprilisában lakásügyéről olvashatunk. (251. j.) 1500. aug. 22-én tanú Ábrahám István doktori vizsgáján. (249. j. és Veress I. 22.) 1501 januárjában procuratorokat vall, hogy a neki járó tartozásokat pénzben vagy természetben behajtsák. (253. j.) Ez év ápr. 1-én őt bízzák meg, hogy hasonló ügyben járjon el. (260. j.) 1502. jan. 27-én pedig döntőbírónak teszik, hogy két olasz személy között egy kanonoki jövedelem ügyében támadt viszályt elintézzen. (258. j.) Bejáratos professzorokhoz. (259. j.: Cherubino Manzoni, Pietro Can.) De olvashatunk egyéb pénzügyi, zálog-ügyéről is. (255., 257. j.)

12. *Varday, Franciscus* nobilis et praelatus vngarus (Francesco Varday). Az AN 1939. f. 263 és 287. szerint tehát már 1501-ben egyházi jövedelemmel rendelkezett, prelátus volt (251. j.), amit az is bizonyít, hogy 1501. máj. 16-án a pdovai székesegyház sekrestyéjében hivatalosan megbízást adott magyarországi személyeknek, hogy Magyarországon esetleges javadalmi ügyekben keletkezett perben őt képviseljék. (252. j.)[20]

13. *Valentinus de Transilvania* (Valentino dalla Transilvania). 1505. aug. 24-én egy időre elhagyta Padovát, s ezért megbízta két honfitársát, hogy bizonyos ügyeiben végleges döntést harcoljanak ki. 260. j.)

Veress (I. 21.) már egy 1500. febr. 14-én lefolyt doktori vizsgálaton tanúként említi: „D. Valentinus, plebanus oppidi Crato [szerinte helyesen Crao] in Transilvania". E. Veronese disszertációjában vele azonosítja.

[14] A doktori vizsgájáról szóló aktában *Dali* néven szerepel („doctoratus in iure canonico domini *Gasparis Dali*" összefüggésben !). VERESSnél I. 24. és MARTELLOZZO-FORIN: *Acta graduum* .... no 358. BÓNIS Gy. fentebb idézett dolgozatában: Gaspar Szombathelyi *Dali*-ként beszél róla (i. m. 240. j.).

[15] VERESS az előző jegyzetben idézett helyen kovácsnak mondja az apját („...quondam Pauli fabri"). MARTELLOZZO-FORIN az imént idézett helyen ezt a passust — bizonyára tévesen! — így olvasta: „quondam Pauli *Fabii*".

[16] Doktori vizsgáján a tanúk közt MARTELLOZZO-FORIN szerint három magyar szerepel: „Ioannes de Zegedino canonicus Zagradiensis [!] Ungarus; Philippus archidyaconus et canonicus ecclesiae Waradensis, Ladislaus Caplioni Zyladinus Ungari" (uo.). Róluk itt történik először említés.

[17] VERESS (I. 25., II. 73—4.) „archidiaconus de *Békés*"-ként említi. Először azt mondja, 1507 második felében már Padovában tanult, később azt írja, Bécsből Bolognába ment, és ott 1507 második felében beiratkozott. Ellent mond azonban önmagának, mert néhány sorral előbb azt állítja, hogy 1509 végén jutott a bolognai egyetemre. (Különben már az I. 25. lapon is ezt írta.)

[18] L. VERESSnél I. 22.

[19] L. előbb az Ábrahámnál mondottakat.

[20] Vö. VERESSnél II. 171—174. lapok adataival.

II.

Eddig nem tudtuk, hogy az alábbi személyek 1493—1514 között Padovában jártak, ott tanulmányokat folytattak.

1. *Albertus de S. Egidio*, canonicus Quinqueecclesiensis (Alberto de S. Egidio). 1501 januárjában procurátorának vallja őt Tolnai János, hogy a neki járó tartozásokat pénzben vagy természetben más 3 megbízottal behajtsa. (253. j.)

2. *Andreas de Velicze* vngarus (Andrea de Veliche). 1505. aug. 24-én Valentinus de Transilvania megbízza, hogy bizonyos ügyeiben a végső döntést kisürgesse. (260.)

3. *Antonius Vngarus*, artium scolaris (Antonio ungherese). 1499. júliusában együtt lakott két más honfitársával. (251. j.) E. Veronese disszertációjában azonosítja „Antonius Cinzius vngarus, canonicus Quinqueecclesiensis" személyével, és szerinte 1499-ben procurátora volt Csáki Miklósnak. (251. j.)

4. *Bach*, [Bács ~ Bak?] *Ioannes* panonius, canonicus Strigoniensis (Giovanni Bach canonico di Gran). Egyházjogot tanult, és 1500. aug. 10-én tanú volt egyik honfitársa doktori vizsgáján (259. j.)

5. *Balsa, Ladislaus*, filius magnifici domini Petri Balsa, ductis Sancti Sabę, praepositus Galgonzenensis[21] (Ladislao Balsa preposito. Galgonrzenense). 1514. jún. 25-én a padovai püspöki hivatalban 16 magyarországi személyt nevez meg megbízottjaiként. (253.)[22]

6. *Bosoc*, [Bozók ~ Bozóki] *Georgius* artium scolaris (Giorgio Bosoch). Testvére Bosoc [Bozók] Mihálynak.[23] (251., 255. j.)

7. *Clem, Ioannes* de Colosuar transilvanus (Giovanni Clem). 1509. ápr. 12-én kánonjogi doktorátust nyert;[24] még ugyanebben a hónapban tanúként is szerepelt egyik honfitársa vizsgáján. (259. 260. j.)

8. *Emericus de Berechas* [Beregházi ~ Beregszász], canonicus Albensis de Transilvania (Emerico di Berechas). 1509 áprilisában nyert kánonjogból doktori címet,[25] és tanúként szerepelt Clem vizsgáján. (259., 260. j.)

9. *Franciscus* (Francesco). 1509 áprilisában tanú Emericus de Berechas doktori vizsgáján. (260. j.)

10. *Franciscus de Dengeleo* [Dengelői?] pannonius, canonicus Strigoniensis, juris canonicus Strigoniensis, juris canonici scolaris (Francesco Dengeleo). 1506. okt. 10-től az esztergomi érsek (Bakócz Tamás) két unokaöccsével, mint azok preceptora, bérelt házban lakott. A következő évben egy drágább házat vettek bérbe. (255. j.)

11. *Franciscus de Kijswarda* [Kisvárdai] custos et canonicus Albae (Francesco de Kyswarda). 1501. márc. 10-én a pápai udvarban tartózkodó személyeket bízott meg a német Vitus Cosmarral a fehérvári káptalani templom kanonokságára igényt tartó jogainak védelmével. (252.)

12. *Georgius de Erdot* [Erdődi?] (Giorgio de Erdot). 1509 áprilisában ő is tanú, mint joghallgató, Emericus de Berechas doktori vizsgáján. (260. j.)

13. *Goston, Laurentius*, canonicus quinqueecclesiensis (Lorenzo Coston). 1501 januárjában Tolnai János többek közt őt is megbízza a neki járó tartozások behajtásával. (253. j.)

14. *Gregorius de Nendre* [?][26] vngarus (Gregorio Nendre). A nemesi származású joghallgató 1508. aug. 3-án a jogi kar jegyzője előtt megbízza Magyarországban Dazo Jánost (archidiaconus Thylegdiensis), hogy számára bármely városban vagy egyházban plébánosi, kanonoki javadalmat vagy valamilyen hivatalt szerezzen. (252. j.)

15. *Ioannes de Deche* [Decsi ~ Decsei?] pannonius, artium scolaris hungarus (Giovanni Dechie). 1505 augusztusában a Campioni-házban lakik. Az AN 1811. f. 413v szerint egy ügyiraton tanúként szerepel ugyanez év decemberében. (251. j. — Tanú-szerepéről Martellozzo-Forin nem szól.)

16. *Ioannes de Valsue* vngarus, artium scolaris (filius Pauli Mercatoris de Valsue) [Giovanni da Valsue). 1499. aug. 3-án elismeri, hogy Tolnai János 45 dukátot kölcsönzött neki „pro ejus victu"[27] és hogy tanulhasson; ekkor a Crociera del Santo utcában lakott. (248., 251., 260. j.)

17. *Joannes canonicus Zagabriensis* (Giovanni canonico di Zagabria). 1505. aug. 24-én Valentinus de Transilvania egy időre távozván Padovából, megbízza, hogy döntést harcoljon ki bizonyos ügyeiben. (260. j.)

[21] A szó olvasata bizonytalan; a *Galgone* utolsó betűjére *z*-t írtak, de valószínűleg javítani akarták ezzel az előtte álló *n*-t is, s így *Galgozenensis* [Galgoczensis] lehetne a jó olvasat.
[22] L. a 6. jegyzetben.
[23] L. az I. csoportban a 4. sz. alatt.
[24] Vö. MARTELLOZZO-FORIN: *Acta graduum* ... no 567.
[25] L. uo. no 570 és 571.
[26] Vö. a 3. jegyzettel.
[27] Ez az összeg kb. másfél esztendő szállás- és kosztdíja volt.

18. *Kozoray, Stephanus* (Stefano Cozorai). „Artium doctor" fokozatot nyert 1500. aug. 10-én. Neve ugyanazon az iraton[28] Kozoraj, Cozory, Cozoraij írással is előfordul; E. Veronese Cozariként említi. (259. j.)

19. *Ladislaus Vngarus* (Ladislao ungherese). 1499. márc. 23-án egy bizonyos Franciscus nevezetű személlyel pereskedik; a per megindításában Paulus Transilvanus volt a segítségére. (258. 260. j.)

Egy Ladislaus vngarus tanúként szerepel azon az iraton, mely szerint Bánfi Pál 1505. dec. 26-án megbízza Petrus vngarust, hogy az elhunyt Paulus Transilvanusnak adott 19 dukátot számára behajtsa.[29] Vajon egy és ugyanazon személy ez a két ember?

E. Veronese doktori értekezésében az 1499-es adat Lászlóját azonosítja az 1509-ben Rómában lakó „Ladislaus praepositus et canonicus Varadiensis"-szel.[30]

20. *Michael de Coregijs* de S. Georgio diocesis Zagabriensis (Michele Correggi da S. Giorgio). 1497 márciusában a Campione nevű külvárosban lakik; e hó 16-án megbízást ad egyik honfitársának, hogy hajtson be 9 és fél dukátot Tobruch Márton plébánoson. (251., 260. j.)

21. *Michael Pannonius*, sacrae Theologiae doctor (Michele da S. Giorgio.)[31] 1501. ápr. 15-én megbízza Tolnai Jánost és egy olaszt, hogy a neki járó tartozást hajtsák be. (254. j.)

22. *Michael Vngarus* (Michele [forse il Corregi]). 1501 áprilisában a S. Lucia utcában lakik. (251. j.)

23. *Nicolaus de Echijus* [?],[32] baccalaureatus panonus (Nicolo di Ehyus). 1497. márc. 16-án Michael de Coregijs őt kéri a neki járó tartozás behajtására. (260. j.)

24. *Paulus Transilvanus* vngarus (Paolo Transilvano). 1498 októberében szerződést köt az Albergo Clautense tulajdonosával nemesi tanulóhoz illő szállásra és kosztra évi 23 dukátért. 1499. aug. 22-én tanúként jelen van Ábrahám István doktori vizsgáján. 1500 novemberében egy olasz személynek Tolnai János nevében 1 dukátot fizet. 1505-ben súlyosan megbetegedik, Bánfi Pál ad neki kölcsönt (19 dukátot). Még ez évben meghalt. (249. j., 255. j., 260., 260. j.)

Veress (I. 21., II. 172.) azonosítja Bánfi Pállal. Bánfi azonban önmagának nem adhatott kölcsönt, melyet később aztán be is akart hajtani. (260. j.)

25. *Paxij Blasius* [Paksi?], vngarus (Biagio Paxii, studente di umanità). 1501. máj. 16-án jelen van a székesegyház sekrestyéjében, ahol Várday Ferenc prelátus magyarországi érdekeinek képviseletére ott lakó személyeket[33] nevez meg. (252. j.)

26. *Pechij* [Pécsi], Martinus Transilvanus, filius olim egregÿ domini Ladislaij (Martino Pecii). Joghallgató 1555. ápr. 20-án tanúként szerepel a Révay-testvérek házvásárlásánál. (256. j.)

27. *Pestinus* [Pesti], *Franciscus* (Francesco Pest da Pest). Testvérével, Jánossal együtt jogot tanulnak. A név alakváltozatai mindkettőjükre vonatkoznak; l. ezt a következő szám alatt. 1508 januárjában a preceptoruk Urbanus de Segedinius, szintén joghallgató. Házat béreltek. (251. 255—6. j.)

28. *Pestinus* [Pesti], *Ioannes* (Giovanni Pest da Pest). (Vö.: a testvérével, az előbbi szám alatt.) Ugyanabban az iratban, a bérleti szerződésükben, a Pestinus néven kívül így is szerepel nek: „Ioannes Litheratus de Pesth et Franciscus de eadem". (AN 1793. f. 333. — 251. j., 255—6. j.)

29. *Petrus de Erdod* [Erdődi], praepositus egriensis (Pietro da Erbod, prevosto di Agram). Padovában tanuló két honfitársával együtt 1499. febr. 21-i kelettel eskü alatt tanúsítja a sirmiumi püspökké kinevezett Csáki Miklós kiválóságát. (254. j.)[34]

30. *Petrus Pannonius*, plebanus de Saros de Transilvania (Pietro pievano di Sares). 1505 augusztusában Daló Gáspár 12 dukátot (kb. félévi szállás- és kosztdíj!) adott neki kölcsön. (25-7! j.)

31. *Petrus ex Regno*, iuris utriusque scolaris (Pietro da Regno). Iuncker János preceptora, 1501 novemberében fejenként 31 dukátért szerződnek évi szállásra és kosztra. (254—5., 155. j.)

32. *Petrus Vngarus* (Pietro ungaro). 1505. dec. 26-án Bánfi Pál őt bízza meg, hogy az elhunyt Paulus Transilvanusnak adott 19 dukátot behajtsa. (260. j.)

33. *Philippus Ungarus*, nobilis studiosus (Filippo ungherese). Jogot tanul; 1510 januárjában egy könyvkereskedőnél volt megőrzésre egy nyestbőrrel bélelt ruhája. (258. j.)

[28] AN 1809. f. 117.
[29] AN 1811. f. 253. MARTELLOZZO-FORINnál ez az adalék nem szerepel.
[30] Vö. a 6. jegyzettel.
[31] Ebből az látszik, hogy MARTELLOZZO-FORIN Michele Correggi da S. Giorgióval egy személynek veszi; vele azonosítva Michael Vngarust is (l. a következő sz. alatt). Michael Pannonius és Michael Vngarusnak egy személyben való azonosítását kizárja az, hogy az első „doctor theologiae" (E. VERONESE-nél: „Michael Pannonius doctor theologiae, dominicanus de observantia. 1500" volt) Michael Vngarus pedig jogot tanult.
[32] Nevének olvasata bizonytalan. Echijus [Écsi?] — Ehijus — Ehexus — Enyus?
[33] L. a 6. jegyzetben.
[34] L. az I. csoportban az Ábrahámnál mondottakat.

34. *Semes* [Szemes], Nicolaus vngarus, artium scolaris (Nicoló Semes). 1500. aug. 10-én tanú Kozoray István doktori vizsgáján. (259. j.)

35. *Seraphinus de Segedinus*, lector et canonicus Csanadiensis (Serafino da Segedino, fratello del vescovo della Bosnia). 1493. ápr. 13-án tanúként jelen van Thurzó Zsigmond procurator-vallásánál. 1497. aug. 16-án még Padovában van, ekkor tanúként is szerepel. (253. j.)

36. *Somlafalva, Nicolaus*, canonicus Varadiensis (Nicolò Samlafalva). Ő is tanúként van jelen az előző személynél említett esetnél. (253. j.)

37. *Tompa, Simon* ongarus (Simone Tompa). 1510 januárjában egy olasz könyvkereskedővel pereskedett.

38. *Ugrai, Ladislaus* (Ladislao Ugraii). 1493. ápr. 13-án ő is jelen volt Thurzó Zsigmond procurator-vallásánál. (258. j.)

39. *Urbanus de Segedinus*, studens in legibus (Urbano da Segedino). 1508 januárjában együtt lakott a Pesti-testvérekkel, azoknak volt a preceptora. (255. j.)

40. [Újheli], *Georgius vngarus*, juris canonici scolaris, praepositus de Vuihel cognomine (Giorgio Hledlo de Uviel.)[35] 1503-ban pereskedett egy cipésszel, akit végül is a 9 dukát kölcsön megadására ítéltek. Giacomo Alvarotti, a kánonjog professzora két ízben is kölcsönzött neki pénzt; 1505. ápr. 1-én ígéretet tett, hogy a 8 dukátot megfizeti „quam primum potuerit". Az utóbbi ügyiraton a neve így található: Georgius de Vuiel Hledlo (Az utolsó szó első betűjének olvasata azonban bizonytalan, a szó lehetne Zledlo is. 357—6. j., 259.)

41. *Vincentius de Buda* (Vincenzo da Buda). 4 dukát tartozásáért Giacomo Alvarotti professzor, a magyar tanulók pártfogója vállalt kezességet. 1503 augusztusában ezt a pénzt Daló Gáspár fizette meg helyette, és kölcsönképpen még 6 dukátot adott honfitársának, aki ekkor tért haza Magyarországba. (257. j., 259. j.)

42. *Zolomi Michael*, ongarus (Michele Zolomi). 1510 januárjában egy könyvkereskedő tartozott neki, ezért pereskedett. Ugyanebben az évben ért véget egy borbély elleni hosszúra nyúlt pere; az olasz tartozása utolsó részletét okt. 6-ig ígérte megadni. (258. j.)

III.

Bár az előző két csoportban említett személyek között is lehettek olyan tanulók, akik nem voltak magyarok, legfeljebb magyarországiak, külön szólunk azokról a délibb tájakról Padovába került hallgatókról, akik a „natio Hungarica" tagjai közé immatriculáltatták magukat.

1. *Marinus Ongarus de Driuasto*, filius voivodae Nicolaij de Driuasto (Marino Ongaro). Veress először 1508. júl. 6-áról említi: „Marinus Ungarus Dalmata utriusque iuris scolaris" (I. 25.), Martellozzo-Forin már 1506 márciusában tud egy olasszal folytatott peréről és a magyarok közé sorolja. (258., 259. j.)[36]

2. *Matthaeus Andronicus* tragurinus (Matteo Andronico). Veress szerint Csáki Miklós preceptora vagy tanulótársa volt; 1502-től kezdve szól róla, a II. Ulászló és Anne de Fox házasságára írt epithalamiumával összefüggésben, melynek Csákihoz intézett előszavát ki is adja. (I. 21., II. 174., 446—7.) Martellozzo-Forin szerint legalább 1500 januárjától már Padovában van; valószínűleg Veress félreértésén alapul azonban az a tájékoztatása, mely szerint Csáki tiszteletére 1502-ben elogiumot mondott.[37] (252. j.)

3. *Petrus Grilli de Capodistria* (Pietro Grilli da Capodistria). A „natio Hungarica" anyakönyvében szerepel, 1502. jan. 27-én egy padovai ember procuratorának vallja. (258. j.)

IV.

Következzék végül azoknak a reneszánsz-korban Padovában tanulóknak a jegyzéke, akiknek a neve most kerül először nyilvánosságra.

1. *Andreas de Vlosorgo de Ungaria*, quondam baroni Domini Stephani de Ungaria. 1467-ben hazautazik Magyarországba, megfizeti Antonio Orsatinak a 20 dukátot kitevő adosságát. (L. Vidale.)

2. *Antonius Cinzius* ungarus, canonicus Quinqueecclesiensis. 1499. L. a második jegyzékben Antonius Vngarusnál. (E. Veronese.)

[35] L. a 4. jegyzetet.

[36] 1512. dec. 30-án doktori vizsgát tett VERESS I. 26. szerint. MARTELLOZZO-FORIN (*Acta graduum* ... no 661.) szerint 1512. dec. 11-én.

[37] „pronunció un elogio in onore di Nicolò Chaki" — mondja, éppen a VERESStől idézett epithalamiumra hivatkozva. (252. j.) Vö. BÁNFI, Florio: Matteo Andrei de Trau per le nozze di Vladislao II. re d'Ungheria con a regina Anna di Foix (1502). Archivio storico per la Dalmazia 1936. XXV. 18—33.

3. *Demetrius de Ungaria*, stud. in iure canonico. 1465-ben két honfitársával együttesen béretek egy házat. (M. E. Hellmann.)

4. *Gregorius de Hungaria*, stud. in iure canonico. Társa az előbbi Demetriusnak. (Uo.)

5. *Iohannes de Pietro*. A tanulók származáshelyét megjelölő országfelsorolásban Magyarországnál szerepel, a nevét nem sikerült az értekezésben megtalálni. A disszertáció az 1406—1467 közti években készült iratokból merítette az anyagot. (L. Vidale.)

6. *Helias Ungarus de Bachias*. 1505-ben „artium scolaris". Neve előjön „Helias de Bachia Pannonius" alakban is. (E. Veronese.)

7. *Martinus Ungarus*. 1505-ben kánonjogot tanul. (Uo.)

8. *Melchior Nacus*, artium et decreti doctor et plebanus de Egite. Az értekezés mint magyart említi (Uo.)

9. *Michael de Giura* ungarus, canonicus et archidiaconus in ecclesia Csanadiensis.[38] (Uo.)

10. *Nicolaus*, archidiaconus de Ungaria, stud. in iure canonico. Együtt bérelt házat a 3. és 4. sz. alatt említett személyekkel. (M. E. Hellmann.)

11. *Steffanus* brololit [?][39] vngarus. Bizonytalan olvasatú, értelmetlennek látszó név. 1505. dec. 26-án tanúként szerepel azon az iraton, melyen Bánfi Pál procuratorokat vall. (AN 1811. f. 253.)

12. *Thomas* yspanus de szentkiral. 1508. aug. 3-án tanú Gregorius de Nendre [?][40] procuratorvalló ügyiratán. (AN 1815. f. 421.)

13. *Valentinus de Ungaria*, adpraesens monacus novicius in monasterio S. Justinę, filius quondam Pauli, habitatoris loci Zovath diocesis Lauriensis [!].[41] Szerzetessé való felszentelése előtt 1439-ben Dionisius de Ongaria-ra testálta mindazt, amije volt. Valamikor Valentinus de Ungariat „Benedictus dictus Zovath, habitator in Sarvar, diocesis Lauriensis, civis et iudex eiusdem civitatis" magához vette, hogy fiaként tartsa, „ac manutenendo in scolis et in studio". (M. Guitto.)

14. *Zilay, Ioannes*. A doktori értekezésben, melynek anyagát az 1424—1469 közötti években keletkezett iratok adják, nem sikerült megtalálni. (M. Blason-Barton.)[42]

Kathona Géza

ZRÍNYI MIKLÓS HALÁLÁRA LONDONBAN 1665-BEN MEGJELENT GYÁSZVERSEK

1664. november 18-án a Csáktornya melletti kursanyeci erdőben egy sebzett vadkan megölte Zrínyi Miklóst, a XVII. század legjelentősebb magyar politikusát, katonáját és íróját. A halálhír egyszerre bejárta egész Európát, melynek költői és tollforgatói latin, görög, német francia, olasz és magyar nyelvű eulogiumokban, elégiákban, epigrammákban és chronostichonokban siratták el a tragikus hőst, aki pogány ellenfeleivel vívott győzelmes csatáiban mindig sértetlen maradt s most egy vadászbalszerencsének lett az áldozata.[1] Egyszerre kitűnt, hogy Zrínyi Miklós hősi hírneve már életében túllépett hazája szűkebb határain s most mindenütt őszintén meggyászolták, ahol az európai sorsközösség élménye mély volt.

Ennek a széles körű megrendülésnek volt a megnyilvánulása az az egyleveles latin nyelvű nyomtatvány is, mely Londonban 1665 első felében jelent meg s a British Museum könyvtárában őrzött Luttrell-féle „Collection of Broadsides" I. kötetében 171. szám alatt unikum példányban maradt fenn. Róla először 1899-ben Kropf Lajos adott hírt több magyar vonatkozású külföldi nyomtatvány ismertetése során, közölvén annak teljes címiratát, valamint a tartalmát képező gyászversek szerzőinek névsorát.[2] Maguk a versek mind ez ideig ismeretlenek voltak. Végre 75 év múltával Czigány Lóránd külföldön élő jeles magyar irodalomtörténész szívességéből bírjuk a becses nyomtatvány fotókópiáját, s módunkban áll nemcsak a címiratot, hanem a versek teljes szövegét is közre adni. Lássuk csak:

[38] Az időpont hiányzik jegyzeteinkből.

[39] Gondolhatnánk esetleg Brodaricsra (*Brodorith* eltorzulására), aki ekkor Padovában tanult.

[40] Vö. a 3. jegyzettel.

[41] Talán Jauriensis?

[42] M. BLASON-BARTON doktori értekezéséből érdekességként említjük meg itt, amit Thomas, Ladislaij [filius], de Farkasfalva (vö. VERESS I. 15., II. 164.) és a „iuris canonici peritissimus dominus *Matheus*, quondam nobilis domini Michaelis, *de Belkec*, Ungarie districtuss"(vö. VERESS I. 14—5.), a Szent Antal Collegiumban lakó magyar tanulókról mond: 1469-ben 50 dukátot fizettek egy Bartolomeo Mezzalira nevű halásznak, hogy őket a halászás tudományára tanítsa.

[1] A Zrínyi halálát parentáló költészet irodalmának részletes ismertetését l. KLANICZAY Tibor: Zrínyi Miklós. Bp. 1954. 524. (43. jegyzet.)

[2] KROPF Lajos: Idegen nyelvű külföldi nyomtatványok. MKSz 1899. 284—285.